

УДК 658.1:005.585

ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЙОГО ОЦІНЮВАННЯ

Лігоненко Л.О., д.е.н
Охрімчук О.О.

Київський національний торговельно-економічний університет

У статті з теоретичних позицій обґрунтовано сутність поняття «економічний стан підприємства». Обґрунтоване розмежування сутності, напрямів та показників оцінювання економічного та фінансового стану підприємства. Критично проаналізовані існуючі методики щодо оцінки економічного стану підприємства та запропонована авторська методологія оцінювання економічного стану, в основу якої покладено оцінювання життєздатності підприємства, що базується на дотриманні параметрів життєздатності підприємства. Розкрито послідовність та система оцінювальних показників економічного стану підприємства.

Ключові слова: економічний стан підприємства, фінансовий стан підприємства, оцінка економічного стану підприємства, оцінка фінансового стану підприємства

In this article the theoretical position the essence of the concept of “ economic performance” has been grounded. Distinction of essence, trends and performance evaluation of the economic and financial condition has been based. Existing methodologies to assessing the economic situation of the company have been critically analyzed and the author has proposed assessment methodology of economic status, which is based on evaluation of the viability of the company, based on the parameters of the viability of the enterprise. Consistency and performance appraisal system of economic performance have been revealed.

Keywords: economic performance, financial condition, economic performance evaluation, assessment of the financial condition of the company

Актуальність проблеми. В сучасних економічних умовах діяльність кожного підприємства є предметом уваги широкого кола учасників ринкових відносин, які зацікавлені в результатах його функціонування. Основним інструментом для цього слугує аналіз економічного стану підприємства, за допомогою якого можна об’єктивно оцінити внутрішні і зовнішні відносини об’єкта, охарактеризувати його платоспроможність,

ефективність і прибутковість діяльності, перспективи розвитку, а потім по його результатам прийняти обґрунтовані рішення. Зміни, що відбуваються з часом в зовнішніх умовах і внутрішньому середовищі господарюючих суб'єктів, призводять до появи проблем в їх управлінні. Вивчення економічного стану підприємства з метою управління їх розвитком є особливо актуальним, що обґрунтовується багатьма причинами. Зупинимося на трьох з них :

- підприємство є в економіці тим суб'єктом, який створює всі матеріальні цінності, з їх допомогою відтворюються нематеріальні блага, що в сукупності і зумовлює розвиток і спеціалізацію економіки країн та регіонів;
- одна з головних завдань менеджменту на підприємстві - забезпечення його виживання, довгострокового та успішного господарювання. Керівництво має знати, наскільки сильні тенденції спаду, тобто можливість втрати підприємством його конкурентних переваг, а головне, коли сукупність несприятливих явищ послабить підприємство настільки, що його стан стане кризовим. Таким чином, виникає завдання зафіксувати поріг, за яким складається певна комбінація показників діяльності підприємства, що визначає загальний несприятливий результат;
- будь-яке комерційне підприємство орієнтується на задоволення потреб своїх клієнтів і на принципи співіснування на ринку з підприємствами-конкурентами. Таким чином, щоб з'ясувати, вдалий бізнес або невдалий, недостатньо вміти визначати ситуацію всередині підприємства, необхідно співвідносити внутрішні економічні показники з показниками ринкового середовища в галузі.

У зв'язку з цим актуальною є проблема визначення економічного стану підприємств з метою ідентифікації власного становища в середовищі партнерів і конкурентів, виявлення резервів зростання виробництва, збільшення виручки від реалізації продукції, прибутку.

Аналіз останніх наукових досліджень. У працях зарубіжних і вітчизняних економістів досліджено широке коло питань, пов'язаних з аналізом економічного та фінансового-економічного стану підприємства, його оцінюванням та управлінням. Серед науковців, які приділяли

значну увагу цій проблематиці виокремимо таких, як Е. Альтмана І.О. Бланк, Ю. Брігхем, У. Бівер А.П. Ковальов, З.О. Манів, Є. Мних, А.М. Поддєрьогін, В.Т. Савчук, Г. Спрінгейт, О.С. Стоянова, Р. Холт, О.Л. Хотомлянський, Дж.Г. Фулмер А.Д. Шеремет та інші. В працях даних дослідників широко використовуються поняття фінансовий та фінансово-економічний стан, проте недостатню увагу приділено визначенню та оцінюванню економічного стану підприємства.

Метою роботи є розкриття сутності поняття «економічний стан підприємства», обґрунтування методичних засад та системи показників його оцінювання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як відомо, стан підприємства - це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи економічних відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників [1].

Найбільш поширеною в сучасній літературі інтегральною характеристикою підприємства є фінансовий стан. Трактуювання його сутності представлено багатьма науковцями. Так, проф. Бланк І.О. дає наступне визначення: фінансовий стан – являє собою рівень збалансованості окремих структурних елементів активів та капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання [2]. Дещо розширюючи сутність поняття фінансового стану підприємства, Н.А. Русак, В.А. Русак зазначають, що фінансовий стан підприємства характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої, комерційної та інших видів діяльності підприємства, доцільністю і ефективністю їх розміщення та використання, фінансовими взаєминами з іншими суб'єктами господарювання, платоспроможністю та фінансовою стійкістю [3]. Автори наголошують не тільки на забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, а й на доцільності й ефективності їх розміщення та використання і точно відображається відмінність і більш вузька спеціалізація ніж категорія «економічний стан підприємства». Мають місце і суттєво звужені визначення. Так, в [4] зазначається, що «фінансове положення (стан) є комплексним поняттям і відображає рейтинг підприємства на фінансовому ринку, його кредито- і податкоспроможність характеризується системою показників,

які визначають на конкретну дату».

Менш поширеним є використання дефініції «фінансово-економічний стан». Щодо його змісту, то Подольська В.О. тлумачить його як комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансово-економічних відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [5]. Пельтек Л.В. визначає, що «...фінансово-економічний стан повинний розглядатися в більш широкому змісті - як результат виробничо-господарської діяльності підприємства, що характеризується системою показників, що відбивають наявність, розміщення, використання фінансових ресурсів підприємства і ефективність господарської діяльності» [6]. Манів З.О. та Луцький І.М. характеризують фінансово-економічний стан підприємства ступенем прибутковості та оборотності капіталу, фінансової стійкості та динаміки структури джерел фінансування, здатності розрахуватися за борговими зобов'язаннями. [1]

Найменшого поширення поки що набув термін «економічний стан підприємства», але тлумачиться він також вельми різноманітно. А.М. Турило, А.В. Агаповою визначають, що економічний стан підприємства – це сукупність економічних показників, яка характеризує економічний розвиток підприємства (показники ефективності, прибутковості, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості) на певний момент часу або за певний період, визначається дією системи соціально-економічних відносин та конкретизується згідно з метою дослідження та специфічними умовами господарювання [7]. Малиженков М.В. характеризує економічний стан підприємства, як найважливіший критерій ділової активності й надійності підприємства, що визначає його «конкурентоспроможність і потенціал в ефективній реалізації економічних інтересів всіх учасників господарської діяльності [8]. Савицька Г.В. визначає економічний стан підприємства – як економічну категорію, що відображає стан підприємства в процесі його діяльності і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку на фіксований момент часу [9].

Критично осмислюючи наведені вище визначення слід зауважити, що даючи визначення цьому поняттю слід враховувати ключові критеріальні ознаки, які дозволяють виокремити його від інших інтегральних ха-

рактистик підприємства, зокрема фінансового стану. Такою ключовою критеріальною ознакою, на наш погляд, є змістовні відмінності понять «економічна діяльність підприємства» і «фінансова діяльність підприємства». Відповідно до [10] економічна діяльність підприємства (господарська діяльність підприємства) – це всі види діяльності на підприємстві, які здійснюються з використанням наявних ресурсів: сировини, матеріалів, устаткування, робочої сили, технологічних процесів тощо та базуються на відомому в економічній науці і практиці золотому правилі економіки підприємства. “Золоте правило” економіки підприємства передбачає додержання умови, за якої темпи зростання прибутку підприємства мають перевищувати темпи зростання обсягів продажу, а останні повинні бути вищими за темпи зростання активів (майна). **Фінансова діяльність відповідно до [7]**, це система форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це практично орієнтована фінансова робота, що забезпечує діяльність підприємства необхідними фінансовими ресурсами (кредитами, інвестиціями тощо).

Змістовні відмінності понять «економічний стан» та «фінансовий стан» обумовлюються не лише сутністю відповідних видів діяльності, але й основними напрямками цієї діяльності та основними завданнями оцінки. Так, основними напрямками економічної діяльності є: стратегічне та поточне планування, облік та звітність, ціноутворення, система оплати праці, ресурсне забезпечення виробництва, зовнішньоекономічну та фінансову діяльність, аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності[9]. Основні напрямками фінансової діяльності мають більш вузьку спеціалізацію : фінансове прогнозування та планування, аналіз та контроль фінансової діяльності, оперативна, поточна фінансово-економічна діяльність [3]. Щодо основних завдань оцінки економічна діяльність включає: вивчення характеру дії економічних законів, визначення закономірностей та тенденцій розвитку економічних систем макrorівня, комплексне обґрунтування всіх бізнес-проектів і стратегій підприємства; контроль за досягненням цільових орієнтирів діяльності, за ефективністю використання ресурсів; пошук резервів підвищення результативності економічної системи підприємства. Фінансова діяльність базується на наступних завданнях оцінки: дослідження рентабельності

та фінансової стійкості підприємства; дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами; об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності; аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів [7,11].

Отже, можна констатувати, що фінансова діяльність підприємства – це одна з складових економічної діяльності підприємства, суттєво більш вузьке поняття. Це, зокрема, обумовлює використання для оцінки економічного стану підприємства більш широкої та розгалуженої (різноаспектної) сукупності показників, на відміну від фінансового стану підприємства.

Термін «оцінка економічного стану підприємства» теж потребує свого визначення. Відповідно до [7] оцінка економічного стану підприємства – це кількісний вираз сукупності економічних критеріїв і показників, за допомогою яких всебічно й інтегровано вимірюється економічний розвиток підприємства за певний період або на певний момент часу і забезпечуються обґрунтовані управлінські рішення щодо формування конкурентоспроможного економічного стану підприємства.

Важливою складовою оцінки економічного стану підприємства є обґрунтування набору оціночних показників. В теперішній час існує дуже багато різноманітних пропозицій щодо оціночних показників, які характеризують фінансовий стан підприємства, та їх агрегування, зокрема [10-13]. Проведення порівняльного аналізу наявних наукових пропозицій щодо методичних підходів оцінювання фінансового стану дозволяє констатувати, що наявний як вузький (класичні 4 групи показників - платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності, ділової активності), так і необґрунтовано широкий підхід до трактування переліку оціночних показників, який не відповідає розумінню понять «фінансова діяльність» та «фінансовий стан». На наш погляд, фінансовий стан підприємства не характеризують динаміка та частка виробничих активів у загальній вартості майна [12, с.36], коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення основних засобів [13, с.101, 126–141], темпи зростання фізичного обсягу продажів, частка продукції вищої категорії якості, коефіцієнт оновлення продукції, коефіцієнт викори-

стання виробничої потужності, рівень фондівіддачі, середньорічний виробіток одного працівника, матеріаломісткість, коефіцієнт виробничого левериджу, зони беззбитковості підприємства [11]. Ці оціночні показники характеризують економічний стан підприємства.

У Методичних вказівках Міністерства економіки щодо проведення реструктуризації державних підприємств [15] використовується поняття «комплексний аналіз господарсько-фінансової діяльності». Визначено, що його проведення передбачає послідовний аналіз таких напрямів та показників діяльності підприємства як аналіз фінансового стану підприємства, показники оцінки конкурентоспроможності, рівень виробничого та науково-технічного потенціалу, стан коопераційних зв'язків та збуту продукції, структура заробітної плати, належність соціальної інфраструктури підприємства, наявність кадрового складу підприємства, наявність незавершеного будівництва, оцінка впливу виробничої діяльності підприємства на екологічну ситуацію та зайнятість у регіоні. Аналогічний підхід використано у Методичних рекомендаціях Міністерства економіки щодо виявлення кредитоспроможності підприємства за методикою НБУ, яка передбачає оцінку фінансово-господарського стану [14].

Методичні підходи до оцінювання економічного стану підприємства знаходяться на первинному етапі свого формування. У [7] для оцінки економічного стану підприємства запропоновано використовувати такі методичні підходи : 1) на базі класифікації діяльності підприємства, що визначені в П(С)БО- шляхом системи показників, які характеризують фінансову, інвестиційну та операційну діяльність (їх перелік не визначено); 2) на базі структури підприємства – на основі системи показників, які характеризують специфіку діяльності окремих структурних підрозділів підприємства, зокрема основних та допоміжних підрозділів, обслуговуючих господарств, побічних та інших виробництв. На наш погляд, така оцінка є трудомістким процесом та не дозволяє врахувати узагальнюючі показники діяльності підприємства в цілому; 3) на базі системи показників, що комплексно характеризують економічну діяльність підприємства за певними ознаками з подальшим розрахунком інтегрального показника (перелік показників, які рекомендується використовувати, не зазначено).

Викладені пропозиції щодо можливих підходів до оцінювання економічного стану, на наш погляд, можуть розглядатися лише як тео-

ретично – можливі. Вони не мають відповідного практичного спрямування, не надають користувачам реального інструментарію оціночної діяльності, не враховують змістовних ознак поняття «економічний стан». Це дозволяє запропонувати авторську концепцію оцінювання економічного стану підприємства, яка буде базуватися на моделі життєздатності підприємства.

Життєздатність підприємства як господарюючого суб'єкта ринкових відносин обумовлюється дотриманням певних “параметрів життєздатності”, під якими розуміються найважливіші характеристики стану підприємства, порушення яких призводить підприємство до економічної загибелі - самостійної або примусової ліквідації [16]. В якості параметрів життєздатності пропонується використовувати такі характеристики:

1) наявність чистих активів підприємства (різниця між ринковою вартістю наявних активів та обсягами зобов'язань) в обсягах, що відповідають державним вимогам та (або) цільовим параметрам діяльності – L5;

2) наявність активів для забезпечення виконання зобов'язань щодо повернення позикового капіталу та забезпечення необхідного рівня ліквідності активів, що фінансуються за рахунок позикових коштів (у кореспонденції з термінами виконання зобов'язань щодо повернення позикового капіталу) – L4;

3) забезпечення платоспроможності, тобто здатності до генерування грошових надходжень в обсягах та у терміни, достатніх для фінансування грошових витрат, пов'язаних з операційною, інвестиційною діяльністю підприємства – L3;

4) забезпечення беззбиткової діяльності або досягнення цільових показників господарсько-фінансової діяльності відповідно до поставлених стратегічних цілей та завдань підприємства (найчастіше забезпечення отримання певного цільового рівня рентабельності власного капіталу та (або) обсягів прибутку) – L2;

5) забезпечення належної конкурентоспроможності підприємства на ринку його діяльності та інноваційної активності- L1.

Життєздатний стан підприємства як господарської системи має місце тільки в разі сумісної наявності усіх 5-ти параметрів життєздатності,

тобто як ситуація, що описується моделлю:

$$L = \{L5, L4, L3, L2, L1\} \quad (1)$$

Кожен “параметр життєздатності” залежить від великої кількості показників, що створюють передумови для підтримки життєздатності (далі – показників-індикаторів), синтезує результати певної сукупності бізнес-процесів, що відбуваються на підприємстві. Наслідком порушення життєздатності підприємства, проявом чого є недотримання певних параметрів життєздатності або погіршення показників-індикаторів життєздатності, є виникнення спочатку окремих кризових явищ, а потім (у міру їх накопичення) кризового стану підприємства як мікроекономічної системи. Виходячи з цього можна запропонувати наступну систему показників оцінки, які комплексно будуть відображати оцінку найважливіших сфер економічної діяльності. За допомогою даної моделі, використовуючи оцінку параметрів життєздатності зможемо не лише констатувати факт про економічний стан підприємства, а й можливе зародження кризових явищ на підприємстві, своєчасне їхнє діагностування і відповідно вчасне прийняття управлінських рішень щодо їх усунення.

Першим етапом є проведення аналізу конкурентоспроможності підприємства на відповідному товарному (регіональному) ринку та інноваційної активності, що є передумовою конкурентоспроможності. Об’єктом дослідження має бути кількісні та якісні характеристики процесів створення, освоєння й виробництва якісно нових видів продукції, предметів праці, об’єктів інтелектуальної власності (патентів, ліцензій та ін.), технологій, а також впровадження досконаліших форм організації праці й управління господарсько-фінансовою діяльністю, а також процеси, спрямовані навчання та розвиток персоналу підприємства. Методичний інструментарій оцінювання конкурентоспроможності достатньо різноманітний та широко представлений в сучасній літературі – метод рангів, балів, інтегрального оцінювання тощо.

На другому етапі доцільно проводити аналіз прибутковості та рентабельності, оскільки забезпечення беззбиткової діяльності або досягнення цільових показників господарсько-фінансової діяльності є важливими для формування висновку щодо економічного стану підприємства. З метою поглибленого оцінювання рекомендується вклю-

чати до переліку об'єктів оцінювання не тільки загальноприйняті показники динаміки прибутку, рівня різноманітних показників рентабельності (які оцінюють рівень віддачі витрат або ступень використання ресурсів, що є в наявності, в процесі виробництва і реалізації продукції), а й показники якості формування прибутку (наприклад, ліквідність прибутку), а також альтернативні показники, які оцінюють економічну ефективність - EBIT, EBITDA, EVA та подібні до них.

На третьому етапі проводиться оцінка платоспроможності, яка характеризує спроможність підприємства своєчасно й повністю виконати свої платіжні зобов'язання, які випливають із кредитних та інших операцій грошового характеру, що мають певні терміни сплати. Методичний інструментарій оцінювання платоспроможності вельми різноманітний та широко представлений в спеціальній літературі. Пропонується використовувати як оцінки на основі залишків грошових активів (статична оцінка, класичні показники платоспроможності – абсолютна, проміжна, поточна), так і на основі грошових потоків (динамічна оцінка, коефіцієнти збалансованості, синхронності тощо).

На четвертому етапі проводиться оцінка ліквідності активів підприємства, сутність якої полягає в перевірці можливості підприємства в будь-який момент розрахуватися за своїми зобов'язаннями (пасивам) за допомогою майна (активів), яке є на балансі. Об'єктами дослідження можуть бути різноманітні аналітичні коефіцієнти, які оцінюють співвідношення між реальною вартістю активів та відповідним обсягом зобов'язань, які підлягають погашенню у відповідні періоди часу. Важливим показником, на наш погляд, є обсяг втрат капіталу для забезпечення перетворення наявних активів в ліквідну форму.

На п'ятому етапі пропонується здійснювати аналіз фінансової гнучкості підприємства. Її індикаторами, на наш погляд, є розмір власних оборотних активів підприємства, коефіцієнт забезпеченості власним капіталом оборотних активів, а також прогнозний обсяг залишку власного капіталу після здійснення розрахунків по усім зобов'язанням підприємства.

Узагальнена інформація щодо переліку об'єктів оцінки економічного стану підприємства, заснована на вище запропонованому підході, представлена в таблиці 1.

Таблиця 1. Об'єкти оцінювання економічного стану підприємства

Складові оцінки економічного стану підприємства	Об'єкти (показники) оцінки
Аналіз конкурентоспроможності та інноваційної активності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Показники операційної конкурентоспроможності підприємства; 2. Показники стратегічної конкурентоспроможності підприємства; 3. Коефіцієнт реалізації конкурентного потенціалу та конкурентного статусу підприємства ; 4. Оцінка інноваційної активності та інноваційного потенціалу підприємства 5. Показники наявності та ефективності використання нематеріальних активів тощо
Аналіз прибутковості та рентабельності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Показники динаміки фінансового результату господарювання 2. Показники прибутковості діяльності (продаж, виробництва) 3. Показники рентабельності активів 4. Показники рентабельності капіталу. 5. Показники якості формування прибутку 6. Модифіковані показники фінансових результатів господарювання
Оцінка платоспроможності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Показники статистичної платоспроможності : швидкої, проміжної та загальної ліквідності; 2. Показники динамічної платоспроможності : коефіцієнт синхронізації грошових потоків, коефіцієнт збалансованості та достатності грошових потоків)
Оцінка ліквідності майна	<ol style="list-style-type: none"> 1. Загальний коефіцієнт ліквідності майна підприємства (коефіцієнт відповідності реальних активів зобов'язанням підприємства) 2. Коефіцієнт відповідності реальної вартості оборотних активів поточним зобов'язанням 3. Коефіцієнт ліквідності (можливості погашення) боргів
Оцінка фінансової гнучкості	<ol style="list-style-type: none"> 1. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами 2. Коефіцієнт маневреності власного капіталу 3. Коефіцієнт співвідношення власного та позикового капіталу з врахуванням втрат/витрат в процесі погашення зобов'язань 4. Коефіцієнт прогнозного завершення процедури банкрутства

Висновки. Таким чином, представлені в даній роботі теоретико-методичні підходи дозволяють більш ґрунтовно підійти до визначення сутності й оцінювання такого важливого поняття як «економічний стан підприємства». Подальші дослідження авторів будуть спрямовані на розробку інструментарію формування інтегральної оцінки економічного стану підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Манів З.О. Економіка підприємства: підруч. / З.О. Манів, І.М. Луцький. – К.: Знання, 2006. – 580с.
2. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. – Т.2.-К.: Ника-Центр, Єльга, 2005.
3. Русак Н.А., Русак В.А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования: Справочное пособие. – Мн.: Высшая школа, 2005.
4. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 4-те. вид. випр. та доп.– К.: Знання, КОО; Львів: Вид-во Львів. банк ін-ту НБУ, 2002. – 566 с.
5. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. посібн. / В.О. Подольська, О.В. Яриш. – К. : Вид-во ЦНЛ, 2007. – 488 с.
6. Пельтек Л.В. Удосконалення управління фінансово-економічним станом підприємств харчової промисловості: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Л.В. Пельтек ; Нац. ун-т харч. технологій. – К., 2008. – 20 с.
7. А.М. Турило, А.В. Агапова. Теоретико-методологічні засади визначення сутності і оцінки категорії «економічний стан підприємства/Актуальні проблеми економіки: Актуальні проблеми економіки : наук.економ. журнал. – 2010. – № 9. – С. 160-164.
8. Малиженков П.В. Прогнозування економічного стану підприємства в умовах ринку. Автореф. дис. канд. ек. наук /08.00.05/– К.:Ін-т економіки та управління народним господарством, Нижній Новгород, 2005. – 20с.
9. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства. – К.: Знання, 2007. – 668 с.
10. Господарський кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N18, N 19-20, N 21-22, ст.144.
11. Сапаріна О.А. Системний аналіз фінансового стану підприємства: методика та напрями вдоскоанлення/ Економічні науки. – 2013. №1. С.96-99.
12. Філіменко О.С. Фінанси підприємств: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2005. – 400 с.
13. Наказ Міністерства економіки України «Про внесення змін до Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» від 26.10.2010, № 1361.
14. Мінекономіки, Наказ “Про затвердження Методичних вказівок щодо проведення реструктуризації державних підприємств” від 23.01.1998 N 9.
15. Лігоненко Л.О. Життєздатність підприємства як інтегральна характеристика стану та мета економічного управління підприємством // Інституційні чинники розвитку підприємницьких структур (колективна монографія) / Під ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. – Умань: СПД Сочінський, 2013. – 308 с. ; с. 239-244.